

Vervolging van roofvogels in Nederland in 2010

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

In dit overzicht zijn door mensen veroorzaakte sterfte en vervolging van roofvogels verwerkt, zoals doorgegeven aan Algemene Inspectie Dienst (AID), Politie en Centraal Veterinair Instituut (CVI, Lelystad), of vermeld op de nestkaarten (WRN en SOVON). Deze laatste twee bronnen zijn de enige die structureel vervolging in Nederland bijhouden. De Friese Milieu Federatie heeft de afgelopen jaren voor alleen Friesland informatie over roofvogelvervolging ingezameld (zie: Bos 2011 en www.roofvogelsinbeeld.nl). Deze informatie hebben we voor dit overzicht niet gebruikt, tenzij roofvogelaars gevallen van vervolging doorgaven via nestkaarten of via het CVI. Daarmee houden wij onze gestandaardiseerde, en dus van jaar op jaar representatieve, manier van werken in stand.

Werkwijze

CVI-Lelystad

Vergiftiging, klemmen en afschot werden op gestandaardiseerde wijze door CVI-Lelystad onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt dan besloten om al of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uit te laten voeren.

Werkgroep Roofvogels Nederland

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar loopsporen rond het nest, klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade toegebracht aan eieren, en andere vreemde zaken. Dit wordt apart op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden opgetekend; deze kunnen licht werpen op eventuele duistere praktijken, zoals verstoringen van nesten (wat wij zelden voor onze ogen zien gebeuren, maar waarvan we de sporen wel aantreffen) en illegale activiteiten (vaak 's nachts). De handleiding van Hugh Jansman (2001) wordt aangehouden waar het de interpretatie van sporen betreft, inclusief verfijningen in de praktijk geleerd. De plotselinge verschijning van bordjes 'Verboden Toegang', en actieve tegenwerking in het veld, zijn bijvoorbeeld gekoppeld aan vervolging.

Resultaten

Vergiftiging

Er werden 8 gevallen van vergiftiging vastgesteld, betrekking hebbend op een Rode Wouw (in Zeeland), Buizerds en Haviken (Tabel 1); van een tweede Rode Wouw, gevonden bij Meddo in Gelderland in augustus, kon geen diagnose worden gesteld. Van twee andere Buizerds werd vergiftiging vermoed, maar niet geconstateerd (deze zijn niet opgenomen als vergiftigd). Vergiftigd aas bevatte uitsluitend jachtwild en wat vroeger 'schadelijk wild' werd genoemd: 2x Haas, 1x Konijn, 8x Houtduif, 1x Postduif, 1x Zwarte Kraai, 5x Roek en 10x Kauw. In veel gevallen waren deze soorten geschoten (waarvan 1x zeker met loodhagel, een Houtduif uit Midden-Drenthe; schieten met loodhagel is al sinds 1993 verboden in Nederland).

De verdeling van de vergiftigde roofvogels over de maanden was als volgt: 3x februari, 3x maart, 1x april en 1x november. Voor het vergiftigde aas was de verdeling als volgt: 4x januari, 3x februari, 2x maart, 18x april (allemaal Midden-Drenthe, waar op grote schaal vergiftigde Roeken en Kauwen werden uitgelegd) en 1x november. De verspreiding van vergiftigde roofvogels over het land was opmerkelijk groot: 2x Groningen, 1x Drenthe, 2x Utrecht, 1x Zeeland en 2x Noord-Brabant. Vergiftigd aas werd aangetroffen in Drenthe (22x), Utrecht (4x), Gelderland (1x) en Zeeland (1x). Bij de onderstaande plaatsen werden in 2010 vergiftigde roofvogels en met gif bewerkt aas aangetroffen:

Drenthe: Anderen, Hooghalen, Eursinge, Beilen;

Friesland: Ooststellingwerf;

Groningen: Veendam;

Gelderland: Nunspeet;

Zeeland: Sint Anna ter Muiden;

Noord-Brabant: Asten-Heusden, Werkendam.

De op naam gebrachte gifsoorten hadden betrekking op aldicarb (2x) en parathion (2x). Met gif bewerkt aas had – voor zover op naam gebracht - betrekking op aldicarb (3x), carbofuran (2x) en chloorpyrifos (1x). De daders waren enkele malen zo gretig om de doelgroep te vergiftigen dat ze meerdere gifsoorten tegelijk gebruikten (2x aldicarb + carbofuran en 1x carbofuran + chloorpyrifos). De concentraties gif waren soms extreem hoog: bij een met aldicarb bewerkte Postduif bedroeg de concentratie 11.000 mg/kg, bij een eveneens met aldicarb bewerkte Houtduif 6600 mg/kg; een andere Houtduif had een concentratie carbofuran van 7800 mg/kg. De kroon spande een Zwarte Kraai die met carbofuran was bewerkt met een concentratie van 23.000 mg/kg. Bedenk hierbij dat de helft van de honden al doodgaat als ze oraal 19 mg/kg carbofuran binnenkrijgen. Bij aldicarb gaat de helft van de vogels al dood als ze 2-5 mg/kg binnenkrijgen (<http://pmep.cce.cornell/edu>, bekeken op 3 januari 2011). In dit licht bezien zijn bovenstaande concentraties ontzagwekkend.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 1975-2010 (bronnen: CVI, WRN). *Causes of death of raptors in The Netherlands in 1975-2010 (sources: CVI, WRN).*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/doodslag <i>Trap/killed</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
1975-88	621	2	69	145
1989	21	?	?	?
1990	20	?	?	?
1991	61	?	?	?
1992	76	0	5	?
1993	33	2	7	?
1994	13	2	6	26
1995	65	4	13	9
1996	106	9	18	139
1997	176	10	13	62
1998	91	0	7	105
1999	80	4	4	88
2000	33	2	3	129
2001	21	0	0	80
2002	50	1	3	58
2003	54	1	0	81
2004	37	0	0	85
2005	35	0	0	114
2006	75	1	1	211
2007	20	0	0	103
2008	18	0	9	73
2009	20	2	13	77
2010	8	0	0	70

Afschot

Afschot werd niet vastgesteld bij de roofvogels die bij het CVI werden ingeleverd. Als bron van nestverstoring komt afschot geregeld voor (zie hieronder).

Nestverstoring

Het aantal nestverstoringen ligt nu al drie jaar op rij op een min of meer vaste waarde (Tabel 1). De meest toegepaste methodes zijn nog steeds het uithalen en vernielen van eieren (30x). Het doden van of uithalen jongen (3x) werd beduidend minder vaak geconstateerd; onderscheid tussen beide is lastig te maken omdat gedode jongen soms worden opgeruimd. Veel verstoringen zijn niet gespecificeerd, maar hebben betrekking op verdachte sporen rond een mislukt nest of werkzaamheden rond het nest in de broedtijd (26x). Afschot (5x, hier betrekking hebbend op beschoten nesten) en omzagen van de nestboom (6x) zijn weer teruggekeerd als regulier middel om nesten om zeep te helpen. De hier vermelde omgezaagde bomen zijn niet per ongeluk gesneuveld tijdens boswerkzaamheden, maar willens en wetens neergehaald gezien het feit dat ze als enige boom waren geveld.

Tabel 2. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2010; afschot = zoals vastgesteld door CVI of in het veld, doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2010 (shot = as determined during dissection or observed in the field; shooting breeding birds and nests is classified under 'Nest disturbances')*.

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	0	0	0	1
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	1	0	0	0
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	0	0	0	12
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	3	0	0	14
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	2
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	4	0	0	39
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	2
Totaal <i>Total</i>	8	0	0	70

De 2708 ingezonden nestkaarten vormen een grote en vermoedelijk representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking. De verhouding verstoord versus niet-verstoord, zoals gevonden op de nestkaarten, kan dan over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten worden omgeslagen (Tabel 3). Dat levert een landelijk totaal van 533 opzettelijke nestverstoringen op, waarvan 64% betrekking heeft op Buizerds, 12% op Bruine Kiekendieven en 11% op Haviken.

Tabel 3. Berekening van het totale aantal nestverstoring in Nederland in 2010, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorde nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2005 (Bijlsma 2006), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of deliberately destroyed nests in The Netherlands in 2010, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2005, and 5 = calculated number of destroyed nests in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort <i>Species</i>	1	2	3	4	5
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	42	1	2.4	600	14
Br. Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	234	12	5.1	1250	64
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	425	14	3.3	1800	59
Sperwer <i>A. nisus</i>	274	2	0.7	4500	32
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	1162	39	3.4	10.000	340
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	487	2	0.4	6000	24

Discussie

De vervolging van roofvogels in Nederland in 2010, zoals gemeten via de nestkaarten, lag rond de waarden van 2008-09. Of dat werkelijk betekent dat de vervolging een stabilisatiepunt heeft bereikt, is moeilijk in te schatten. Het is daarom interessant

het geval Friesland van stal te halen. Daar is de laatste jaren intensief gepoogd zoveel mogelijk meldingen van vervolging te registreren, onder meer door mensen rechtstreeks te benaderen en op te porren om zaken door te geven (wat nodig was, omdat velen de moed hadden opgegeven) en door de mogelijkheid te bieden zaken rechtstreeks via de site www.roofvogelsinbeeld.nl door te geven. Voor 2010 konden op die manier voor Friesland al in juni meer dan 100 gevallen van vervolging worden aangetoond, ofwel een factor 2.3 meer dan de WRN uiteindelijk over een heel broedseizoen binnenkreeg via de nestkaarten. Dat betekent dat we inderdaad maar het topje van de ijsberg registreren, ook al daar de Friese Milieu Federatie uiteraard evenmin alle gevallen binnenkrijgt (Bos 2011). Op landelijke schaal geldt het misschien nog wel sterker. Van sommige regio's kregen we weinig tot niets binnen, niet omdat daar geen onoirbare zaken plaatsvinden maar simpelweg omdat er niet wordt gekeken dan wel niets wordt doorgegeven. Dat er in absolute aantallen nog steeds op grove wijze wordt huisgehouden onder broedende roofvogels, moge blijken uit de becijfering van de ruim 500 verstoorde roofvogelnesten voor 2010. Indachtig bovenstaande moet het werkelijke aantal vele malen groter zijn.

Het aantal gevallen van vergiftiging lijkt te zijn gedaald (Tabel 1), maar dat is waarschijnlijk niet reëel. Het wordt steeds lastiger om dode roofvogels, waarvan wordt vermoed dat ze opzettelijk door mensen zijn gedood, te bestemmer plaatse te krijgen, ofwel in Lelystad (CVI). Dit probleem speelt al jaren en heeft tot een structurele daling van het aantal ingestuurde gevallen geleid. De kadavers die in 2010 bij het CVI binnenkwamen, waren overwegend afkomstig van de Regionale Milieu Teams (RMT) van de politie. Inzendingen door particulieren zijn vrijwel non-existent. De forse inzet van politie, en vooral van de Regionale Milieu Teams, is verheugend (zie ook Bijlsma & Zoun 2008).

De verweving van weidevogelbeschermers met roofvogelvervolging, zoals eerder aannemelijk gemaakt door Bijlsma & Zoun (2007) en Pol (2008, 2010), heeft een nieuwe bevestiging gekregen in de bevindingen van de Friese Milieu Federatie. Daarnaast blijkt vergiftiging telkens weer te zijn gekoppeld aan het uitleggen van vergiftigd aas dat betrekking heeft op jachtwild (en 'schadelijk wild'). De concentraties gif zijn soms zo hoog dat consumptie van dat aas acuut dodelijk is, ook voor grote zoogdieren als honden. De aanwezigheid van hagel in de kadavers maakt de combinatie met de jachtwereld onomkoombaar. Ook dat is niets nieuws, maar de persistentie waarmee het fenomeen optreedt (en tegelijk wordt ontkend door de betrokken belangengroep), geeft al aan dat oude gewoontes moeilijk sterven.

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2011. Raptor persecution in The Netherlands in 2010. De Takkeling 19: 52-57.

Poisoning (N=8) and deliberate disturbances of nests (N=70) were recorded throughout The Netherlands (Table 1). Victims of poisoning were Buzzard *Buteo buteo* (N=4), Goshawk *Accipiter gentilis* (N=3) and Red Kite *Milvus milvus* (1x). The following insecticides were found in poisoned raptors (and poisoned baits), sometimes even in

combinations: aldicarb (5x), carbofuran (3x), parathion (2x) and chlorpyrifos (1x). Pesticide concentrations were found of up to 23,000 mg/kg (carbofuran in a Carrion Crow *Corvus corone*, used as bait). The baits used for poisoning raptors are typically hunter's quarry (often containing shot as well), *i.e.* lagomorphs, pigeons and corvids. Disturbing nests by deliberately keeping parents away from the nest or by destroying eggs, killing nestlings, cutting down the nesting tree and shooting is widespread. Based on the recorded intensity of persecution (Table 2), the large sample of nest cards (2708 in 2010), the wide distribution of nest cards across the country and recent population estimates of raptor species, it is calculated that a minimum of 533 raptor nests have been destroyed in 2010, mostly Buzzards, Goshawks and Marsh Harriers (Table 3). This number is in line with the findings of the last few years, but does not pay credit to the increase in persecution intensity in the province of Friesland, as evident from other sources.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2006. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2005. De Takkeling 14: 6-53.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.) 1998-2010. Vervolging van roofvogels in Nederland in 1997-2009. De Takkeling 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels in Nederland in 2000-09. De Takkeling 19: 58-65.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolging. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- van Lieshout H., Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.
- Pol M. 2008. Evaluatie interventiestrategie roofvogelvervolging 2008. Politie Fryslân, Leeuwarden.
- Pol M. 2010. Evaluatie aanpak roofvogelvervolging Fryslân 2010. Politie Fryslân, Leeuwarden.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Centraal Veterinair Instituut, CVI): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl